https://www.doi.org/10.31918/twejer. 2253.14

e-ISSN (2617-0752)   p-ISSN (2617-0744)

داستانی پاشا ئیتانا و ڕەنگدانەوەی لە هونەر و ویژەی زاگرۆسدا

م. ی. وفاء طاهر محمد   پ. ی. د. دڵشاد عزیز مارف

بەشی شوێنەوار، ک. زانستە مرۆڤایەتییەکان، ز. سلێمانی

Wafa.Tahir@univsul.edu.iq   Dlshad.marf@univsul.edu.iq

پوختە

وێژە و هونەری مێسۆپۆتامیا و زاگرۆس بە کۆنترین نموونەکانی وێژە و هونەری دادەندرێن لە خستنەڕووی چیرۆک و داستان و ئەفسانەکاندا و بڵاوکردنەوەی بە ڕۆژهەڵاتی دێریندا. یەکێک لەو بەرهەمە وێژەییە فۆلکلۆرییانەی کە لە وێژەی سومەری و ئەکەدیی و عیلامی و بابلی و ئاشورییەکاندا بە چەندین دەقی مێخی و بە درێژایی هەزارەی سێیەم و دووەم و یەکەمی پێش زاین چەند جارێک دووبارە تۆمارکراوەتەوە، داستانی پاشا ئێتانایە، کە پاشایەکی سومەری بووە لە دەوڵەتە شاری کیش و کوڕی نەبووە تا ببێتە شازادەی جێنشینی، و لەسەر پشتی باڵندەیەک فڕیوە بۆ لای خواوەندی ئاسمان (ئانو) تا کوڕێکی پێ ببەخشێت.

ئەم توێژینەوەیە هەوڵێکە بۆ بەدەستهێنانی وەڵامی چەند پرسێکی زانستی، ئایا تا ئێستا هیچ دەقێکی مێخی لە ناوچەکانی زاگرۆس باسی ئەم داستانەی کردووە؟ ڕووداوەکانی یاخود کەسایەتییەکانی ناو داستانەکە تا چ ڕادەیەک پەیوەندییان بە ناوچەکانی زاگرۆسەوە هەیە؟ و بە چ شێوەیەک دیمەن و کەسایەتییەکانی ناو داستانەکە لە هونەری زاگرۆسدا ڕەنگیداوەتەوە؟ ئایا هیچ جیاوازییەک لە نێوان وێناکردنی کەسایەتییەکان و ڕووداوەکانی ئەم داستانە لە هونەری زاگرۆسدا هەیە، لەگەڵ هاوشێوەکانی لە مێسۆپۆتامیا و ناوچەکانی تری ڕۆژهەڵاتی دێریندا؟ ئەو گۆڕانکارییانەی کە لە ناوەڕۆکی داستانەکە، لە هونەر و ئەدەبی زاگرۆسدا ڕوویانداوە و تا چەندێک پەیوەندییان بە ناوچەکانی زاگرۆس و لێکدانەوەی ڕووداوە سیاسییەکانەوە بووە؟

داستانی پاشا ئیتانا

و ڕەنگدانەوەی لە هونەر و ویژەی زاگرۆسدا

پێشەکی

داستانی ئیتانا یەکێکە لە بەناوبانگترین داستانەکان و بڵاوترینیان، لە ویژەی میسۆپۆتامیا و ناوچەکانی دەوروبەریدا بڵاوبووەتەوە، بێگومان نووسەر و دانەری ئەم داستانە دیارنییە، لەوانەیە بەرهەمێکی فۆلکلۆربووبێت و نووسەرە سومەرییەکان دایانڕشتبێتەوە. مێژووی ئەم داستانە بۆ نیوەی یەکەمی هەزارەی سێیەمی پێش زاین دەگەڕێتەوە.

ئەم داستانە بە سێ کۆپی لەسەر ١٦ تابلێتی قوڕ و پارچە تابلێتێک نووسراوەتەوە، بە نزیکەیی ٤٥٠ دێڕ دەبێت، ئەم کۆپییە جۆراوجۆرانە لە وڵاتی بابل، لە شاری ئاشور (پایتەختی ئاشورییەکانە) و کۆپییەکی تریش لە شاری سوسەی عیلامییەکان دۆزراونەتەوە (الحیالی، ٢٠١٦، ١٣٠). کۆنترینیان، واتە کۆپیی یەکەم لە سەردەمی بابلی کۆن لە دەوروبەری (١٨٠٠-١٥٩٥پ. ز.)، کۆپیی دووەم لە سەردەمی ئاشوری ناوەڕاست لە دەوروبەری (١٥٠٠-١٠٠٠پ. ز.)، و کۆپیی سێیەم لە سەردەمی ئاشوری نوێ بۆ دەروبەری ساڵانی (٧٥٠-٦١٠ پ. ز.) نووسراوەتەوە (Novotany, 2001, p. xi).(دەڕواندرێتە خشتەی ژمارە ١).

هەرچەندە ئەم ئەفسانەیە کۆکراوەتەوە و وەرگێڕدراوە، بەڵام تا ئێستا دەقێکی تێر و تەواومان لە بارەی ناوەرۆکی ئەم داستانەوە لەبەردەست نییە، ئەوەی لە ئێستادا دەیزانین زنجیرەیەکی پەرتەوازەویە و چەندین شکاوی تێدایە (الشواف، ١٩٩٧، ٤٨٨). بە شێوەیەکی گشتی ناتەواوی لە هەر سێ کۆپییەکەی ئەم ئەفسانەیەدا هەیە.

کۆنترین دەقی تۆمارکراوی ئەم داستانە کە تا ئێستا دۆزرابێتەوە دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی بابلیی کۆن کە لە شاری سوسەی عیلامییەکان دۆزراوەتەوە، بەڵام ئەم داستانە ناسراو بووە بە چەند سەدەیەک پێش سەردەمی بابلیی کۆن، بە تایبەت لە میسۆپۆتامیادا بە شێوەیەکی بەرچاو لەسەر هەندێک مۆری ئەکەدی دیمەنە سەرەکییە گرنگەکانی دەبیندرێت، و یەکێک لە تایبەتمەندییەکانی مۆرەکانی سەردەمی ئەکەدی بریتییە لە نیشاندانی هەندێک بابەتی ئەفسانەیی، وەک ئێتانا، بەڵام ئەفسانەکە بۆ سەردەمی بەرەبەنەماڵەکان دەگەڕێتەوە، بە بەڵگەی دۆزینەوەی مۆرێکی لولەیی کە دیمەنێکی ئەم چیرۆکەمان نیشاندەدات، پاشا ئێتانا نیشاندراوە کە لەسەر پشتی داڵێکە لە کاتی فڕیندایە (Collon, 1987, 178).

خشتەی ژمارە ١: جۆری دەق و شوێنی دۆزینەوەی دەقەکانی داستانی ئێتانا. جێی ئاماژەیە داستانی ئێتانا لە چەندین شوێنی جیاواز و بە چەندین زمانی جیاواز دۆزراوەتەوە، بۆیە لێرەدا بە خشتەیەک دەیخەینەڕوو.

زمانی تابلێت	شوێنی دۆزینەوە	سەردەمی لەبەرگرتنەوەی دەقی داستانەکە	سەرچاوە
ئەکەدی (شێوەزاری بابلی کۆن	سوسە	بابلیی کۆن	باقر، ١٩٧٦،١٣٢
ئەکەدی (ئاشوری ناوەڕاست)	ئاشور	ئاشووری ناوەڕاست	Mcall, 2001, 18
ئەکەدی (ئاشوری نوێ)	نەینەوا	ئاشووری نوێ	Mcall, 2001, 18

پوختەیەک لە ناوەڕۆکی داستانەکە

ئێتانا بەرهەمێکی وێژەیی و چیرۆکێکی دێرینی مێسۆپۆتامیایە، دەربارەی یەکێک لە پاشایانی سومەرییە کە بە سیانزەیەمین پاشای بنەماڵەی شاری (کیش)ی سومەری دادەنرێت، نزیکەی (١٥٠٠ساڵ) فەرمانڕەوایی کردووە (جرک، ٢٠١٤، ١٢٠)، کە یەکەم بنەماڵەن لەدوای تۆفانەکە فەرمانڕەواییان کردبێت. (Mesbah, 2018, p. 49). ئێتانا بە دوو شێوە ناوەکەی تۆمارکراوە، شێوەیەکیان (ئێتانا E-ta-na) یە، بەڵام لە دەقەکەی سوسەدا ناوی ئەم پاشایەی بە (ئێداناE-da-na)ش دەخوێندرێتەوە، بەپێی دەقی لیستی پاشایانی سومەری ئێتانا ئەم پاشایە بە ئێتانای شوان ناسراوە، کە فڕیوە بۆ ئاسمان، ئەم پاشایە پێویست بوو بگاتە ئاسمان بۆ لای خواوەند ئانو تا داوای منداڵی لێبکات بۆ ئەوەی ببێتە شازادەی جێنشین، بەپێی لیستی پاشایانی سومەری، ئێتانا لە دوای خۆی کوڕەکەی دەبێتە پاشا کە ناوی بالیخ/ پالیخ (ba-li-iḫ) بووە. (Marchesi, (2010), 238-239;جرک، ٢٠١٤، ١٣٣).

ئەفسانەکە بە پێشەکییەک دەستپێدەکات، باس لەوە دەکات پاشانشینی لەسەر زەویدا هێشتا بنیاد نەنرابوون، بناغە و دروشمەکانیشی لە ئاسمانەوە دانەبەزیبوو، لە پڕ ئەم پێشەکییە دەوەستێت بەهۆی ناتەواوی و شکاویی زۆر لە تابلێتەکەدا، دەستپێکردنەوەی تابلێتەکە لە شوێنێکەوەیە کە دەقەکە دەمانبات بۆ جیهانی چیرۆکێک. ئەم چیرۆکە باسی بەستنی پەیمانی هاوڕێیەتییە لە نێوان باڵندەیەک کە (داڵ)ە و خشۆکێک کە (مار)ە، پێکەوە هەردووکیان لەبەردەم خواوەندی خۆر (ئوتو/شەمەش) سوێند دەخۆن ڕێزی ئەو پەیمانە بگرن، لە پەیمانەکەدا هەردووک مار و داڵ بەڵێنیاندا کە هەر ڕۆژێک یەکێکیان بچن بۆ ڕاوکردن و بەشی ئەوەی تر و بێچووەکانی هەردووکیان خواردن بێننەوە، و لە پای ئەوەدا ئەوەی تریان چاودێریی

بێچووەکانی هەردووکیان بکات، بەڵام داڵەکە پابەند نەبوو بە بەڵێنەکەیەوە، پلانی دانا و ڕۆژێک فرسەتی هێنا و بێچووەکانی مارەکەی خوارد، مارەکەش لە پای ئەم کارەی کە داڵەکە بەرانبەری کردووە، و سوێندەکەی شکاندووە، بڕیاریدا تۆڵەی بێچووەکانی لێ بکاتەوە، هەربۆیە دەچێتە لای خواوەندی خۆر و سکاڵا دەکات، خواوەندیش بەڵێندەدات کە یارمەتی بدات (Ghaempanah, 2014, 134). یارمەتییەکەش بە دانانی پلانێک دەبێت بۆ داڵەکە. بۆئەوەی داڵەکە بکەوێتە چاڵێکەوە تا لە برسێتی و تینوێتیدا مرداربېێتەوە، خواوەندی خۆر بە مارەکە دەڵێ بچۆرە ناو کەوڵی کەلاکێکەوە کە لە نزیک چاڵێکە، هەر کە داڵەکە نیشتەوە بۆ خواردنی گۆشتی کەلاکەکە پێوەی بدە و فڕێی بدەرە ناو چاڵەکەوە، ئەم پلانەش سەردەگرێت و داڵەکە دەکەوێتە چاڵەکەوە، پاشان داڵەکە زۆر لە خواوەندی خۆر دەپاڕێتەوە بۆئەوەی ڕزگاری بکات، خواوەندیش لە پای ئەو بەڵێنەی کە بە مارەکەی دابوو نەیدەویست ڕاستەوخۆ یارمەتی بدات، بەڵکو بڕیاریدا لە ڕێگەی کەسێکەوە ئەم کارە بکات، ئەو کەسەش کە خواوەندی خۆر هەڵیبژارد ئێتانای پاشابوو (دالی، ٢٠١١، ٣٠١).

لە دەقەکاندا حاڵی ئێتانای باسکردووە کە زۆر تکا و نزا لە خواوەندی خۆر دەکات تا ڕووەکێکی یارمەتیدەر (šamu ša aladi) (ڕووەکی ئاسمان بۆ منداڵبوون)ی پێ ببەخشێ بۆ ئەوەی منداڵێکی ببێت (ڕووەکی منداڵبوون/ چارەسەری نەزۆکی؟) (Novotany 2001, p. xii)، و پێشی بڵێت کە چۆن دەستی دەکەوێت. وەک لە دەقەکەدا دەڵێت: (Novotany 2001 ,p. 21. tab.3.)

هەموو ڕۆژێک ئێتانا داوای لێۆشبوونی لە خواوەندی خۆر دەکرد

(پێی ئەوت) ئەی خۆر قەڵەوترین مەڕەکانی منت خواردووە[1]

گڵی زەویەکەم بە خوێنی بەرانەکان تێرکردووە[2]

لەبەر خاتری تۆ خواوەندەکانم خزمەتکردووە و

،خواوەندەکان ڕازی بوون لەخواردنی چێشت وگۆشتی مەڕوماڵاتەکانم.

ئەی خواوەندی من، با لە دەمی تۆوە فەرمانێک دەربچێت بۆ خاتری من

ڕووەکی مناڵبوونم واتە(گیای چارەسەری نەزۆکی) پێ ببەخشە

دواجار خواوەندی خۆر ڕێنوینی ئێتانای کرد، بچێت بۆ ئەو چاڵەی کە داڵەکە کەوتۆتە ناوی، یارمەتیبدات و ڕزگارییبکات، ئێتاناش ئەم کارەی ئەنجامدا، یارمەتیی داڵەکە دەدات، پاش ئەوەی کە داڵەکە تەواو چاکبووەوە، داڵەکە بڕیاردەدات، لە پای ئەم چاکەیەی ئێتانا کردوویەتی لەگەڵی پاداشتی بداتەوە داواکەی ئێتانا جێبەجێبکات کە لەسەر پشتی خۆی بیبات بۆ ئاسمان. وەک ئەوەی بڵێت ئەو ڕووەکەی ئێتانا داوایکردووە لە ئاسمانی ئانو دەستدەکەوێت[٣] (الحيالي، ٢٠١٦، ١٣٣).

لەمەوە پڕۆسەی هەوڵی فڕین بۆ ئاسمان دەستپێدەکات، بە داخەوە دەقەکە شکاوە و لە نێوان ئاسمان و زەوی دەمانهێڵێتەوە و نازانین بەشەکانی تری گەشتەکە و گەیشتن بە ئاسمان و گەڕانەوەی بۆ زەوی چۆن بووە.

خیانەتی داڵ و خواردنی بەچکەکانی مارەکە

لە پاش ئەوەی مار و داڵ پەیماندەبەستن لەبەردەم خواوەندی خۆر کە ببنە هاوڕێ و یارمەتی یەکتر بدەن، یارمەتییەکەش بەو شێوەیە بێت ئاگایان لە بەچکەکانی یەکتر بێت لەکاتی ئامادەنەبوونی ئەوەی تریان، بەڵام داڵەکە پەیمانەکە دەشکێنێت، لەکاتی دوورکەوتنەوەی مارەکە لە هێلانەکەی بۆ کۆکردنەوەی خۆراک بۆ بەچکەکانی خۆی و داڵەکە، داڵەکە

بە دەرفەتی دەزانێت و بەچکەکانی مارەکە دەخوات، هەربۆیە مارەکە بڕیاردەدات تۆڵەی بێچووەکانی بکاتەوە (دالی، ٢٠١١، ص ٣٠١).

تۆڵەی مار و لە باڵ خستنی داڵەکە

مارەکە لە پای ئەم کارەی کە داڵەکە بەرانبەری کردوویەتی و سوێندەکەی شکاندووە، بڕیاردەدات تۆڵەی بێچووەکانی لە داڵەکە بکاتەوە، هەربۆیە دەچێتە لای خواوەندی خۆر و سکاڵای خۆی دەکات کە داڵەکە لە پەیمانەکەی کە لەبەردەم خواوەندی خۆر دابووی شکاندوویەتی و بێچووەکانی خواردووە، هەر بۆیە داوادەکات کە یارمەتیبدات بۆ ئەوەی تۆڵەی بێچووەکانی بکاتەوە، خواوەندی خۆریش بەڵێندەدات کە یارمەتیبدات. یارمەتییەکەش بە دانانی پلانێک دەبێت بۆ داڵەکە، خواوەندی خۆر بە مارەکە دەڵێت بچۆرە ناو کەوڵی کەلاکێکەوە کە لە نزیک چاڵێکە، هەر کە داڵەکە نیشتەوە بۆ خواردنی گۆشتی کەلاکەکە پێوەی بدە و فڕێی بدەرە ناو چاڵەکەوە، تا لە برسێتی و تینوێتیدا مرداربێتەوە، ئەم پلانەش سەردەگرێت و داڵەکە دەکەوێتە چاڵەکەوە. پاشان داڵەکە هەموو هەوڵێکی خۆی دەدات تا خواوەندی خۆر یارمەتیبدات و لەم چاڵە دەریبهێنێت و ڕزگاری بکات، بەڵام لەسەرەتادا هەوڵەکانی بێسوود دەبێت (Ghaempanah, 2014, 134).

ڕزگارکردنی داڵەکە لەلایەن پاشا ئێتاناوە

لە پاش کەوتنەخوارەوەی داڵەکە بۆ ناو چاڵەکە، داڵەکە زۆر لە خواوەندی خۆر دەپاڕێتەوە بۆئەوەی ڕزگاریبکات و لەناو ئەو چاڵەی کە تێی کەوتووە دەریبهێنێت، خواوەندی خۆریش، لە پای ئەو بەڵێنەی کە بە مارەکەی دابوو نەی دەویست ڕاستەوخۆ یارمەتیبدات، بەڵکو بڕیاریدا لە ڕێگەی کەسێکەوە ئەم کارە بکات، ئەو کەسەش کە خواندی خۆر هەڵیبژارد ئێتانای پاشا بوو. دواجار خواوەندی خۆر ڕێنوینیی ئێتانای کرد

که بچێت بۆ ئەو چاڵەی کە داڵەکە کەوتووەتە ناوی، یارمەتیبدات و ڕزگاریبکات، ئێتاناش ئەم کارەی ئەنجامدا، یارمەتیی داڵەکە دەدات، پاش ئەوەی کە داڵەکە تەواو چاکبووووەوە، داڵەکە بەڵێن بە ئێتانا دەدات کە لە پای ئەم چاکەیەی کە ئێتانا لەگەڵی کردووە پاداشتی بداتەوە (دالی ، ٢٠١١، ص ٣٠١).

پاداشتی داڵەکە بۆ ئێتانا و هەڵگرتنی بۆ ئاسمان

لە پاش تەواو چاکبوونەوی داڵەکە بەهۆی یارمەتیی ئێتاناوە، کە ماوەیەکی زۆری خایاند، داڵەکە بڕیاردەدات پاداشتی ئێتانا بداتەوە، ئەویش بە یارمەتیدانی ئێتانا بوو بۆ گەیشتن بە ئاواتەکەی، داڵەکە داواکەی ئێتانای جێبەجێکرد، و لەسەر پشتی خۆی ئێتانای برد بۆ ئاسمان، وەک ئەوەی بڵێت ئەو ڕووەکەی ئێتانا داوایکردووە لە ئاسمانی ئانو دەستدەکەوێت، لەمەوە پڕۆسەی هەوڵی فڕین بەرەو ئاسمان دەستپێدەکات (بۆ زیاتر زانیاری لە وردەکاریی دەقی داستانەکە، دەڕواندرێتە: باقر، ١٩٧٦، ل.١٣٢, Mcall, 2001, 62-65; Black and Green, 1992, 78.; الحيالي، ٢٠١٦، ١٣٣).

هەرچەندە دەبێت ئەوەش بڵێین کە ئایا هەڵفڕین بووە بەرەو ئاسمان یان بەرەو لوتکەی چیایەکی بەرز، چونکە لە کۆن و ئێستاشدا باوەڕوایە کە گیا و ڕووەکەکانی لوتکەی چیاکان چارەسەری دەگمەنن بۆ نەخۆشییەکان، لە سەردەمی عەباسییەکاندا باس لە گیایەک کراوە لە سورێن و زەڵم، پێی وتراوە گیا زەڵمە، کە بۆ هەستبزواندن بەکارهێندراوە (مارف، (٢٠٢٢)، ١٢٤).

ڕەنگدانەوەی داستانەکە لە هونەری زاگرۆس و پێدەشتەکانیدا

نووسەرانی کۆنی دەقە وێژەییەکانی مێسۆپۆتامیا لە پیشاندانی ڕووداوەکانی ناو داستانەکاندا زۆر بە وردی دایانڕشتووە، هونەرمەندانیش لە هونەرەکەیاندا بابەتە سەرەکییەکانیان بە وردی هەڵبژاردووە گرنگتیرین دیمەنەکانی ڕووداوەکانیان وێناکردووە، تێگەیشتنی ئێمە بۆ ئەم دیمەنە هونەرییانە لە دۆزینەوەی تابلێتەکانەوە سەرچاوەی گرتووە، دەشێت زۆر دیمەن هەبن لەسەر مۆرەکان و تابلێتەکان باس لە داستانێک یان چیرۆکێکی زۆر گرنک بکەن، بەڵام بە نەبوونی دەقێک کە باس لەو ڕووداوە بکات توێژەران ناتوانن دیمەنەکان شیبکەنەوە، وەک ئەو مەبەستەی لە هونەردا بۆی وێناکراوە و دروستکراوە. هەروەها لەوانەیە لەکاتی خۆیدا وەک وێژەیەکی فۆلکلۆر و زارەکی وابووبێت یان ئەوەتا تا ئێستا دەقی ئەو داستانە یان ئەفسانەیە نەدۆزراوەتەوە کە لە هونەردا ڕەنگیداوەتەوە.

داستانی ئێتانا یەکێکە لەو داستانانەی لە هونەری مێسۆپۆتامیادا زۆر ڕەنگیداوەتەوە، بە تایبەت لەسەر مۆرە لولەییەکانی سەردەمی ئەکەدی (رشید، ١٩٦٩، ٥٧).

لە وێنەی ژمارە (1)دا داڵەکە هەردوو باڵەکانی کردووەتەوە و بەرەو ڕووی ئاسمان لە هەڵفڕیندایە، و ڕووی بۆ لای چەپ وەرگێڕاوە. لە ژێر هەردوو باڵیدا دوو ماری بە چڕنووکەکانی گرتووە، کە بەشی خوارەوەیان بە شێوەی بازنەیی لوولی خواردووە. هەرچەندە لە دەقەکەدا باس لە پەیوەندی و هاوڕێیەتیی نێوان مار و داڵ دەکات و دەڵێت: (Novotany , tab.II , Lines (3 ,4 ,5):

لە نزرگەی خواوەند ئەدەد دار (چنار؟)ێک

گەورە بوو بەرزبووە

لەسەر لوتکەکەی، داڵ هێلانەی کردوو، لە بنکەکەشیدا مار لوولی خواردبوو

هەردووکیان (بەیەکەوە) ڕۆژانە هێلانەکانیان دەپاراست.

بەڵام دەبێت ئەو ئەگەرەش دابنێین کە ئەم دیمەنە ئەوەش نیشاندەدات کە ئەو کاتەبێت، داڵەکە پەیماندەشکێنێت و بێچووەکانی مارەکەی هاوڕێی دەگرێت بۆ ئەوەی بیانخوات. هەرچەندە لە دیمەنەکەدا مارەکان گەورەن و بە شێوەی بێچووە مار نیشاننەدراون (وێنەی ژمارە ١).

وێنەی ژمارە(1): مۆر و چاپی مۆرێکی ئەکەدییە، دیمەنەکە دوو مانا دەدات، یەکەمیان هاوڕێیەتیی نێوان مار و داڵە، دووەمیان ئەوکاتەیە کەداڵەکە پەیماندەشکێنێت. (وەرگیراوە لە: الحيالي، ٢٠١٦، شكل ٣٩) .

لە سەر چاپی مۆرێک سێ دیمەن هەڵکەندراوە، لە دیمەنی لای چەپدا درەختێکی گەورە دەبینین، لە خوارەوەی درەختەکەد دوو شێر هەن دانەکیان کلکی بەرزکردۆتەوە وەک ئەوەی بیەوێ شتێک بخوات لە بنی درەختەکەدا جا نازانین هێلانەی مارەکەیە یان نا، ئەوەی تریان دەیەوێ بە درەختەکەدا هەڵگەڕێ و زۆر تووڕەیە، دەمیشی کردۆتەوە لە حاڵەتی

پەلاماردانداپە. لەسەرەوەی درەختەکە داڵێکی گەورە دەبینین هەردوو باڵەکانی کردوونەتەوە و بە قاچی ڕاستی لقێکی درەختەکەی گرتووە و بە قاچی چەپیشی شێرێکی گرتووە، کە بە قەبارەیەکی بچووک دروستکراوە، جا نازانین بەچکەی ئەم شێرەیە یاخود نا، شێرەکەش هەوڵیداوە پەلاماری داڵەکە بدات. دیمەنی لای چەپ دوو بۆچوون هەڵدەگرێت؛ یەکەمیان پێ دەچێت شێرەکە بێچووەکەی فڕێندرابێت و هەوڵبات ڕزگاریبکات. دووەم لەوانەیە هێلانەی داڵەکە لەوێ بێت، هەرچەندە وێنانەکراوە. لێرەدا پێویستە ڕوونکردنەوەیەک بدرێ: ئایا بابەتی شێر لەو دەقانەی تا ئێستا دۆزراونەتەوە باسی شێری تیایە؟ بێگومان نەخێر، کەواتە لە هونەردا گێڕانەوەیەکی تری چیرۆکی داستانەکە هەیە یان ئەوەتا لە فۆلکلۆرە و زیادکراوە. لە تەنیشت دارەکەوە حەوت ستوون هەن، ئەمەش نازانرێت بۆ نووسینی مێخی کراوە، یاخود بۆ شتێکی تر کە ئاماژەبێت بۆ پەنجەرەیەک یاخود حەوشەی ماڵی ئێتانا بێت؟ دیمەنەکەی تر لە چەند دیمەنێکی لاوەکی پێکدێت، کە دیارە کەسایەتی سەرەکی لێرەدا وەک دەقەکە باسی ئەکات ئێتانا شوانە و کۆمەڵێک بزن (بزنە مەرەز) لە دوایەوە هەن، ئێتانا گۆچانی شوانی پێیە و دەستێکی بەرزکردۆتەوە، ئەم دەستبەرزکردنەوەیە لەوانەیە پەیوەندی بە دیمەنی لای چەپەوە هەبێت؟ لەپشتی ئەوەوە جوتیارێک دەبینین شتێکی بە دەستەوەیە وەک شمشێر وایە دارێکی پێوەیە (وەک شەنە وایە کە بۆ جیاکردنەوەی قەرسیل و کایە لە دانەوێڵە بەکاردێت).

لەسەرەوەش چەند کەسێک دەبینین یەکێکیان لەسەر کورسییەک دانیشتووە، کیتەڵەیەک لەبەردەمیدایە (کانزا/ گڵێنە- لە گۆزە بچووکترە و لە گۆزەڵەش گەورەترە) قامیشێک (قەسەبێک)ی تیایە و کەسێک کە لە ژن دەچێت گرتوویەتی و دەیخواتەوە، نازاندرێت ئایا دەرمانە یان شەرابە؟ کەسێکی تر دەرکەوتووە خەریکی پیشەیەکە، نازاندرێت ئایا دارتاشە و لانکە بۆ منداڵەکە دروستدەکات؟ یان پیشەیەکی ترە؟

لەلای ڕاست لەسەرەوە کەسێک لەسەر ئەژنۆ دانیشتووە و لە حاڵەتی نوێژکردندایە، ئەم جۆرە دانیشتنە لای عیلامییەکان لە نوێژکردندا لە زۆربەی سەردەمەکاندا دەبیندرێت، لەبەردەمیدا کۆمەڵێک خاڵ هەیە کە ژمارەیان ١٢ خاڵە، ئایا ئەمە هێمایە بۆ ئەستێرەکان؟ یان ژماردنی مانگ و ڕۆژە و حیساباتی ماوەی لەدایکبوونی منداڵەکەیە؟

لە تەنیشت ئەم دیمەنەوە دوو سەگ دەلورێنن. لە سەرووترەوە ئێتانا دەبیندرێت لەسەر پشتی باڵندەیەک بە شێوەیەک دانیشتووە لای ملەکەیەوە خۆی توندگرتووە و قاچی بەملاولادا شۆڕکردۆتەوە و باڵەکانی بۆ پشتەوەیە بۆ ئەوەی بە خێراتر بفڕێت. بە شێوەیەکی گشتی دیمەنی ئەم چاپی مۆرە ئاماژەیە بۆ ژینگە و ڕەگ و ڕەچەڵەکی ئێتانا، کە بە پێی ناوی لە لیستی پاشایانی سومەریدا پاشا ئێتانا وەک شوانێک ناونراوە: "**ئێتانا، شوانەکە، ئەوەی کە بەرزبووەوە بۆ ئاسمان، ئەوەی کە وڵاتەکانی جێگیر و ئارامکرد، بۆ بە پاشا** "-238 ,(2010) ,Marchesi; 239 الحيالی،٢٠١٦، ١٤٥) "

لەسەر مۆرە ئەکەدییەکان ئەم بابەتە زۆر دووبارەیە، لە هەندێک وردەکاریدا جیاوازی هەیە، وەک ئاڕاستەی باڵندەکە گۆڕاوە، بەڵام بابەتە سەرەکییەکە گۆڕانکاری بەسەردا نەهاتووە. (دەڕواندرێتە: وێنەی ژمارە:2).

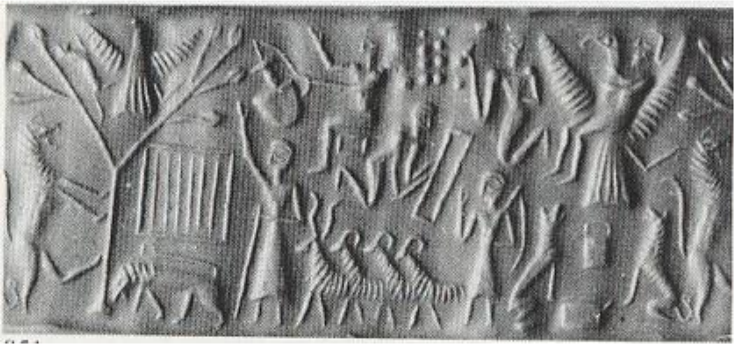

وێنەی ژمارە (2): چاپی مۆرێکی سەردەمی ئەکەدییە، دیمەنی فڕینی ئێتانا لەسەر پشتی داڵەکە، لەگەڵ چەند دیمەنێکی تر کە ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ لەوانەیە پەیوەستبن بە ڕووداوەکانی ناوداستانەکە، ئەو ڕووداوانەی کە تۆمارکراون یان ئەوانەی کە تەنها لە گێڕانەوە فۆلکلۆرییەکانی داستانەکەدا لەو سەردەمەدا باوبوون و تۆمارنەکراون. (وەرگیراوە لە(Edzard , 1993 , fig. 8.).

مۆرە عیلامییەکان و دیمەنەکانی داستانی ئێتانا

لە بناری چیاکانی زاگرۆسی ناوەڕاست و لە شاری سوسەی عیلامی چاپی مۆرێک دۆزراوەتەوە، مێژووەکەی، بۆ (٢٣٠٠ پ. ز.) دەگەڕێتەوە (Ghaempanah, 2014, 135). ئەم دۆزینەوەیە پێمان دەڵێت کە پەیوەندیی ئەم گەلە لەگەڵ مێسۆپۆتامیا و دراوسێکانیدا لەم ماوەیەدا پەیوەندی کەلتووریش بووە، و بە شێوەیەکی فراوان گەشەی کردووە ئەم هۆکارەش وایکردووە کە هەندێک لە داستان و ئەفسانەکان دەماودەم یان بە نووسین ببرێنە دەرەوەی سنووری ناوچەکەی خۆیان و بە ڕۆژهەڵاتی دێرینی نزیکدا بڵاوببنەوە. یەکێک لەوانە ئەم داستانەیە کە لە ناوچەکە هەبووە، وا پێدەچێت گۆڕانکاریی زۆر لە وردەکاریی گێڕانەوەی داستانەکەدا کرابێت، وەک لە وێنەی ژمارە (٣)دا دەردەکەوێت، لەلای چەپ کەسێک دەردەکەوێت لەسەر پشتی باڵندەیەکە و لە کاتی هەڵفڕیندایە، باڵندەکە دەمی کردۆتەوە، مارێک لە بەرانبەریەتی و کە بەهەمان شێوە دەمی کردۆتەوە وەک ئەوە وایە بیانەوێت پەلاماری یەکبدەن، لە خوار ئەم دیمەنەوە کەسێک (لەوانەیە هێما بێت بۆ خواوەندێکی هاوشێوەی خواوەند ننگیشزیدای سومەری، کە لە عیلام هاوشێوەکەی پێی دەوترا خواوەند (ئینشوشیناک) (Black & Green, 1992, pp.74, 137-138) لەسەر کورسییەک دانیشتووە هەردوو دەستی بۆ پشتەوە بردووە وەک ئەوەی بەسترابێتەوە، لەسەر هەردوو شانی دوو مار هەن کە دەمیان کردۆتەوە، ئەیانەوێت پەلاماری کەسەکە بدەن، لەلای ڕاستیش دوو ماری درێژ

دەبیندرێن دەوری تەخت (عەرش)ێکیان داوە کە کەسێک لەسەری دانیشتووە، لەسەروی ئەمەشەوە نیوەی لاشە و سەری گامێشێک دەرکەوتووە، سەریشی لەژێر عەرشەکە دەبیندرێت. ئەم دیمەنە لەوانەیە ئەوەمان نیشانبدات لەم ناوچانە باوەڕیان وابووە کاتێک ئێتانا داڵەکە ڕزگاردەکات، مارەکە بووە بە دوژمنی ئێتانا تەنانەت بووبێت بە دوژمنی مرۆڤیش بە گشتی. لەلای ئەمان ڕۆڵی مارەکە لە داستانەکەدا تەواونابێت تەنها بەوەی کە داڵەکە بکەوێتە چاڵەکەوە، بەڵکو بەم دیمەنە دیارە کە بەردەوام ئەیەوێت تۆڵەی خۆی بکاتەوە (دەڕواندرێتە وێنەی ژمارە ٣).

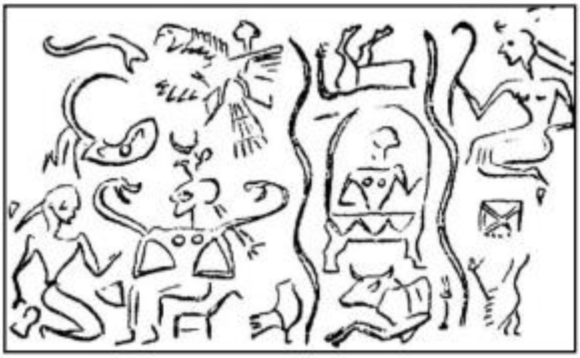

وێنەی ژمارە (3): چاپی مۆرێکی عیلامییە، دیمەنی فڕینی ئێتانا بۆ ئاسمان نیشاندەدات.

(وەرگیراوە لە:Ghaempanah, 2014, fig.3)

جامە زێڕینەکەی حەسەنلو: گۆڕانکاریی ڕۆڵی پاشا ئێتانا و ژنەکەی لە داستانەکەدا و دەرکەوتنی دیمەنی کوڕەکەیان بۆ یەکەمجار لە هونەردا:

له زاگرۆسدا دیمەنی فڕینی ئێتانا بۆ ئاسمان بە شێوازێکی جیاواز وێناکراوە، جیاواز لە ناوچەکانی تر. دۆزینەوەی قاپێکی زێڕین لە حەسەنلو[٤] کە مێژووەکەی بۆ کۆتایی هەزارەی دووەم یاخود سەرەتای هەزارەی یەکەمی پ. ز. دەگەڕێتەوە (Stein, 2001, 15)، چەندین جار لێکۆڵینەوە لەسەر ئەم قاپەکراوە و بۆچوونی جیاوازی لەسەر هەبووە (Frankfort, 2008, 171). چەند دیمەنێک لەسەر ئەم قاپە زێڕینە هەڵکەندراون (Winter, (1989): fig.6). (دەڕواندرێتە وێنەی ژمارە (4 a-b).

یەکێک لە دیمەنەکانی سەر ئەم قاپە، دەرکەوتنی ژنێکە لەسەر پشتی داڵێک کە بەرەو ئاسمان دەفڕێت. لە بەشی خوارەوەی قاپەکە چەند نەخشێکی بەناویەکداچوو هەن، یەکێک لەوانە ژنێک دەبیندرێت لەسەر پشتی داڵێک بەرەو ئاسمان دەفڕێت، ڕەنگە ئەم ئافرەتە شاژن بێت و بچێت بۆ لای خواوەندێک (ئانو؟) لە بری ئێتانای هاوسەری، ئەگەر ئەمە وابێت کەواتە لەو گێڕانەوانەی داستانەکەدا لە ناوچەکانی زاگرۆسدا گۆڕانکاری بەسەر کاراکتەری داستانەکەدا هاتووە. بەبۆچوونی مارف ئەم ژنە لەوانەیە وەک ژنی پاشا ئێتانا وێناکرابێت و بۆ ئەوە ڕۆیشتووە تا ئاواتی ئێتانا بهێنیتەدی، ئەویش بە هێنانەوەی/ بوونی منداڵێک تا ببێتە جێگرەوەی پاشا ئێتانا، و مارف پێیوایە کە ئەم کلتوورە دێرینەی زاگرۆس تا ئێستاش ماوەتەوە و لە باری نەزۆکیدا، زیاتر ژنەکە بۆ چارەسەر دەنێرن نەک پیاوەکە، تەنانەت ئەگەر کێشەکە لە پیاوەکە بووبێت (Marf, 2022, 88).

لە خوارتریشەوە ژنێک دانیشتووە منداڵێکی تازە لەدایکبوو دەداتەدەست یەکێک کە لە بەرانبەری لەسەر کورسییەک دانیشتووە، ئەم دیمەنەش وەبیرهێنانەوەیە بەپێی دەقی دێرینی لیستی پاشایانی سومەری

له دوای ئێتانا کوڕەکەی دەبێتە پاشا کە ناوی بالیخ/ پالیخ بووە. (Marchesi, (2010), 238-239;جرک، ٢٠١٤، ١٣٣).

وێنەی ژمارە (4) دەرکەوتنی ژنێکە (ژنی ئێتانا) لەسەر پشتی داڵێک، داڵەکە بەرەوڕوو ێناکراوە و سەیری لای ڕاست دەکات، ژنەکەش بە شێوەیەکی توند خۆیگرتووە و ڕووی لە لای چەپە و سەیری خوارەوە دەکات، هەروەها بە شێوەی دانیشتنێکی ئاسایی لەسەر داڵەکە دەرنەکەوتووە، وەک ئەوە وایە پاڵ کەوتبێت یاخود بەسترابێتەوە بە پشتی داڵەکەوە، بەمەش ترسێک بەدیدەکرێت (دەڕواندرێتە وێنەی ژمارە ٤).

جێی ئاماژەیە دەقە دۆزراوەکانی داستانی ئێتانا لە مێسۆپۆتامیا بە تایبەت وڵاتی سومەر بە ڕوونی ئەوە دەخەنەڕوو، کە ئێتانا نەخۆشیی نەزۆکی هەیە، و بەدوای چارەسەردا دەگەڕێت و خۆی دەچێت بۆلای خواوەند ئانو تا گیا و چارەسەری ئەو دەردەی بەدەستبهێنێت، بەڵام لە زاگرۆسدا تا ئێستا هیچ دەقێک نەدۆزراوەتەوە، لەگەڵ ئەوەی جامەکەی حەسەنلو ئەوەمان نیشاندەدات کە لەوانەیە چیرۆکەکە گۆڕانکاری بەسەرداهاتبێت، و لە وێژەی زارەکیی خەڵکی ناوچەکەدا شاژنەکە وەک نەزۆک دەستنیشانکرابێت نەک پاشاکە[٥]. لە وێنەی ژمارە (٥)دا ژنێک دەرکەوتووە کە لەوانەیە ژنەکەی ئێتانا بێت و منداڵەکە؟ دەداتە دەست ئێتانا. بەم جۆرە داستانێک بۆ ماوەی زیاتر لە دوو هەزار ساڵ لە بنکەی شارساتنیەتی میسۆپۆتامیا (سومەر) سەریهەڵداوە و پاشان گواستراوەتەوە بۆ بنکەی شارستانیەتی زاگرۆس، ئەمەش بە هۆی بوونی پەیوەندیی بەهێز لە نێوان ئەم دوو بنکە شارستانییە دراوسێیەدا. کە هەندیک جار دۆستانە و هەندێک جار شەڕ و ناکۆکی لە نیوانیاندا هەبووە.

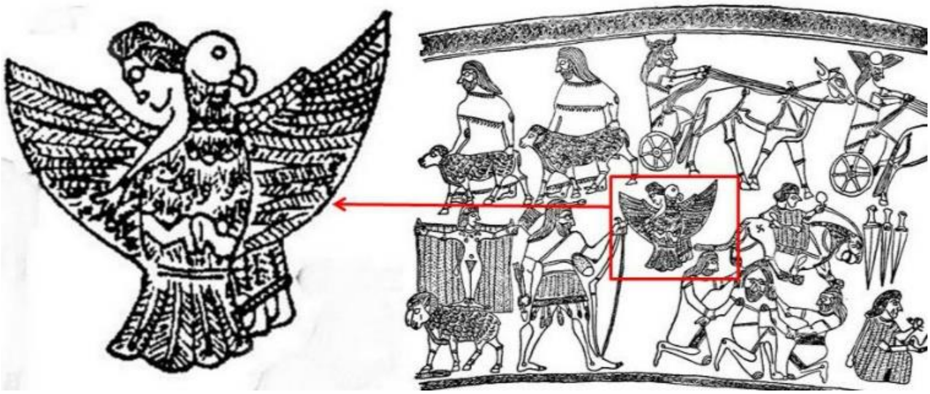

وێنەی ژمارە (4a) جامە زێڕینەکەی حەسەنلو، دیمەنی فڕینی ژنی ئێتانا لەسەر پشتی داڵەکە بۆ ئاسمان بۆ لای خواوەند ئانو نیشاندەدات. (وەرگیراوە لە:)
Marf, 2022, fig.2.3.A.

وێنەی ژمارە 4b :وەرگیراوە لە: https://www.ancient-origins.net)

وێنەی ژمارە (5) : ژنەکەی ئێتانا؟یە کە مناڵەکەی بۆ مێردەکەی هێناوە و دەیداتە دەستی

(Winter, (1989): fig. 6:وەرگیراوە لە)

ئەنجامەکان

لە ئەنجامی ئەم توێژینەوەیەدا گەیشتینە چەند ئەنجامێک:

١. لە ناوچەکانی مێسۆپۆتامیادا تا ئێستا دەقێکی تێر و تەواوی داستانی ئێتانا لەبەردەستدا نییە، و ئەو دەقانەی کە لە مێسۆپۆتامیا و ناوچەکانی تری خۆرهەڵات دۆزراونەتەوە هیچیان تەواونین و شکانی تابلێتە قوڕینەکانی و تێکچوونی هێما مێخییەکان و پچڕانی زۆریان تێدایە. هەروەها لە ناوچەکانی زاگرۆسیش هیچ دەقێکی داستانەکە تا ئێستا نەدۆزراوەتەوە.

٢. لە وڵاتی عیلام کە بەشێکی دەکەوێتە بناری چیاکانی زاگرۆسی ناوەڕاستدا سەرەتا داستانەکە لە دیمەنی مۆرە لولەییە هاوسەردەمەکانی ئەکەدییەکاندا ڕەنگیداوەتەوە، جگە لەوەی هەندێک وردەکاریی داستانەکە لەم دیمەنانەدا دەردەکەون، کە ئاماژەن بۆ بوونی گێڕانەوەیەکی تر لە داستانەکە کە دیمەن و کاراکتەری تازەیان تێدایە. لەلایەکی تریشەوە کۆنترین دەقی تۆمارکراوی داستانەکە هەر لە وڵاتی عیلام و لە شاری سوسە دۆزراوەتەوە، ئەم دەقە تۆمارکراوە هاوسەردەمی بابلیی کۆن و سەرەتای هەزارەی دووەمی پێش زاینە، لە کاتێکدا دەقە دۆزراوەکانی مێسۆپۆتامیا ئەوانەی کە تا ئێستا دۆزراونەتەوە کۆنترینیان بۆ سەردەمی ئاشوری ناوەڕاست دەگەڕێتەوە و لە شاری ئاشور دۆزراوەتەوە، و ئەوەی تریشیان بۆ سەردەمی ئاشوری نوێ دەگەڕێتەوە و لە شاری نەینەوا دۆزراوەتەوە.

٣. دەرکەوتنەوەی دوو وردەکاریی دیمەنە سەرەکییەکانی داستانەکە لە هونەری زاگرۆسدا و لەسەر جامە زێڕینەکەی تەپە حەسەنلو لە دەشتەکانی باشوری خۆرئاوای دەریاچەی ورمێدا ئەوەمان پێدەڵێت کە لەوانەیە چیرۆکەکە لە زاگرۆسدا لە کۆتایی هەزارەی دووەم و سەرەتای

هەزارەی یەکەم گۆڕانکاری بەسەرداهاتبێت، لە وێژەی زارەکیی خەڵکی ناوچەکەدا، شاژنەکە وەک نەزۆک دەستنیشانکرابێت نەک پاشاکە، لەبەرئەوە شاژنەکە لەسەر پشتی باڵندەکە دەفڕێت بۆ ئاسمان. هەروەها لەلایەکی ترەوە، دیمەنی پاشا کە لەسەر کورسی (عەرشێک) دانیشتووە و شاژن کوڕێکی مەلۆتکەی بۆ دێنێت دیمەنی کۆتایی و گرنگی داستانەکەیە کە لە هونەری مێسۆپۆتامیا و ناوچەکانی تردا وێنانەکراوە.

٤. لە ئێستادا هیچ پەیوەندییەک لە نێوان ڕووداوەکانی ناو داستانەکە و پەیوەندییان بە ڕووداوە مێژوویی و سیاسییە دێرینەکانی ئەوکاتی ناوچەکانی زاگرۆسەوە بەدیناکرێت، و ناوەرۆکی داستانەکە زیاتر پەیوەستە بە سروشت و منداڵەوە نەک سیاسەت.

٥. دەبێت ئەوەش بڵێین کە فڕینی باڵندەیەک بۆ ئاسمان تا سنوورێکی دیاریکراوە، بۆ نموونە هەڵۆ و داڵ لە لوتکەی چیاکاندا هێلانە دادەنێن، لەبەرئەوە فڕینی پاشا ئێتانا یان ژنەکەی بۆ ئاسمان لەوانەیە ئاماژەیەکی ناڕاستەوخۆش بێت بۆ گەیشتن بە لوتکەی چیاکانی زاگرۆس، کە لە کۆن و ئێستاشدا باوەڕ وایە، کە لە لوتکەی چیاکان گوڵ و گیای لێیە کە چارەسەری نەخۆشیی دەگمەن یان نەزۆکی دەکەن، ئەمەش یەکدەگرێتەوە لەگەڵ ئەو دێڕانەی داستانەکەدا ک لە داستانەکەدا ئێتانا داوا لە خواوەندی خۆر دەکات کە ڕووەکێکی یارمەتیدەری پێببەخشێت (**šamu ša aladi**) و داوا لە خواوەندی خۆر دەکات پێی بڵێ چۆن ئەو ڕووەکەی دەستبکەوێت بۆ ئەوەی منداڵێکی ببێت. ئەمەش ئەو ئەگەرە دەخاتە بەردەست کە بەشێک لە ناوەڕۆکی داستانەکە پەیوەستە بە ناوچەکانی زاگرۆسەوە.

پەراوێزەکان

[١] واتە بۆم کردوویت بە قوربانی. (توێژەران)

[٢] واتە لەسەر زەوی قوربانیم کردووە خوێنی ڕژاوی قوربانییەکان زەوی تێرکردووە. (توێژەران).

[٣] بۆ زیاتر زانیاری لە وردەکاریی دەقی داستانەکە. (دەڕواندرێتە: باقر، ١٩٧٦، ل.١٣٢.Mcall, 2001, 62-65; Black; and Green, 1992, 78).

[٤] تەپە حەسەنلو: گردێکی شوێنەواریی گەورەیە لە باشووری ڕۆژئاوای دەریاچەی ورمێ. کاری کنەوپشکنین لەم شوێنەوارەدا بۆ یەکەم جار بۆ سییەکانی سەدەی ڕابردوو دەگەڕێتەوە، بەڵام بە شێوەیەکی چڕوپڕ کاری کنەوپشکنین لەلایەن تیمێکی شوێنەوارناسی ئەمریکی و ئێرانی هاوبەشەوە لە نێوان ساڵانی (١٩٥٦- ١٩٧٧) بە سەرپەرشتی رۆبەرت ئێچ دایسن ئەنجامدراوە. (Danti, 2013, 26).

[٥] دەبێت ئەوەش بڵێین کە لەم سەردەمەی ئێستاشماندا زۆربەی کات هۆکاری نەبوونی منداڵ لەنیوان دوو هاوسەردا ڕاستەوخۆ دەدرێتە پاڵ ژنەکە، بۆ زانیاریی زیاتر دەربارەی ئەم دیاردە کۆمەڵایەتییە دەڕواندرێتە (ڕەسوڵ، ٢٠١٢، ٢٩-٣٩).

لیستی سەرچاوەکان

١- سەرچاوە کوردییەکان

١. ڕەسوڵ، حەمەی ئەحمەد، 2012 ,*ئینسایکلۆپێدیای خێزان*، دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، چ١.

٢. مارف، دڵشاد عزیز، ٢٠٢٢، "شارستانییەت و میژووی دێرینی دەشتی شارەزوور لە نووسینە مێخییەکاندا،" **گۆڤاری مێژوناسی**، ژمارە ١، چاپی یەکەم، هەولێر، ل ل. ١٢١-١٥٨.

٢- سەرچاوە عەرەبییەکان

باقر، طه،١٩٧٦، *مقدمة في أدب العراق القديم*، دار الحرية للطباعة، جامعة بغداد.

جرک، اوسام بحر، ٢٠١٤، "الثوثيق الفني لملحمة ايتانا في الأختام الإسطوانية،" *مجلة دراسات فی التاريخ والآثار*، العدد ٤٤، بغداد، ص: ١١٩-١٤٨.

الحيالي، فيحاء مولود على، ٢٠١٦، الاساطير و الملاحم المنفذة في فنون بلاد الرافدين، اطروحة دكتوراه غير منشورة، جامعة بغداد، كلية الآداب، قسم الاثار.

دالى، ستيفانى، ٢٠١١، أساطيرمن بلاد ما بين النهرين (الخليقة-الطوفان-كلكامش وغيرها) ،ترز نجوى نصر، ط٢، بيروت.

رشيد، أنور صبحي، ١٩٦٩، تأريخ الفن في العراق القديم، الجزء الأول: فن الأختام الأسطوانية، بيروت.

الشواف، قاسم، ١٩٩٧، ديوان الاساطير: سومر و اكد و اشور، الكتاب الثاني، دار الساقي، ط١، بيروت.

القزويني، زكريا بن محمد بن محمود، آثار البلاد و اخبار العباد، دار صادر بيروت، ج١.

٣- سەرچاوە بيانييەكان

1. Black, J. & Green, A., 1992, Gods, Demons and Symbols of Ancient Mesopotamia, London.
2. Collon, D., 1987, *First Impressions: Cylinder Seals in the Ancient Near East*, London, British Museum Publications.
3. Danti, Michael D., 2013, *Hasanlu V: the late Bronze and Iron I periods*, Uni. of Pennsylvania museum.
4. Edzard, O.D.E, 1993, "Mythologie,".B.I., RlA, Band. 8, pp. 572-585.
5. Frankfort, H., P., (2008), A Note on the Hasanlu Bowl as Structural Network: Mitanni-Arya and Hurrian," *Bulletin of the Asia institute*, New Series, Vol.22, Zoroastrianism and Mary Boyce with Other Studies, pp.171-188.
6. Ghaempanah, Nooraddin Mehdi, et. al, 2014,"Mythological Scenes from Ancient Mesopotamia on Elamite Cylinder Seals," *Journal of Anthropology and Archaeology*, American Research Institute for Policy Development, June 2014, Vol. 2, No. 1., pp. 120-145.
7. Marchesi, Gianni "The Sumerian King List and the early History of Mesopotamia," Quaderni di Vicino Oriente V (2010), pp. 231-248
8. Marf, D. A., 2022, *Cultural Interactions between Babylonian and the northern Zagros (2500-331BCE)*, AOAT 455, Ugarit=Verlag.

9. Mcall, Henrietta, 2001, *Mesopotamian Myths: The Legendary Past*, The British Museum Press.
10. Mesbah, Bita, (2018) “Configuring the Roots of Zahak Myth according to the Elamites’ Cylinder Seals (3rd Millennium B.C.),” *Bagh- e Nazar*, The Scientific Journal of NAZAR research center (NRC) for Art, Architecture & Urbanism, Vol.14/ No.56/ Feb 2018, pp. 41-52.
11. Novotany, J. R., 2001, “The Standard Babylonian Etana Epic,”. In *State Archives of Assyria Cuneiform Texts= SAACT II,* Neo-Assyrian Text Corpus Project, vol. 2, (Helsinki).
12. Stein, D., 2001, *The Seal Impressions (Text),* Wilhelm, G. (Hrsg.), Das Archiv des Šilwa-Teššub, heft 8, Wiesbaden,.
13. Winter, I. J. (1989). "The 'Hasanlu Gold Bowl': Thirty Years Later." Expedition 31(2-3, East of Assyria - The Highland Settlement of Hasanlu): pp.87-106.

سەرچاوەی ئینتەرنێت:

https://www.ancient-origins.net

لە ٢٣-٠٧-٢٠٢٢ سەردانی ئەم وێبسایتەکراوە:

https://www.ancient-origins.net/news-general/dark-tale-behind-golden-bowl-hasanlu-002054

Abstract

The literature and art of Mesopotamia and the Zagros are the oldest known examples of presenting stories, epics, and myths and spreading them in the Near East. One of the Sumerian folk literature examples repeatedly recorded in the Sumerian, Babylonian, and Assyrian cuneiform records is the epic poem of the Sumerian king Etana, who had no children to inherit his throne, so he flew to heaven on the back of an eagle to ask the heaven god Anu to have a son. This paper addresses a number of research questions such as: Is there a cuneiform version of the epic in the Zagros? Did the events of the epic relate to the geography of the Zagros? How are the characters of the epic portrayed in the art of Zagros? What are the differences between the characters of the epic depicted in the Zagros and the Mesopotamian examples?

This paper deals with searching for academic answers to a number of research questions, such as: is there any cuneiform record version of the epic in the Zagros? Did the events of the epic relate to the geography of the Zagros? In which way are the characters of the epic depicted in the Zagros arts? Is there any difference between imagining the characters of the epic in the Zagros and comparing them with Mesopotamian examples?